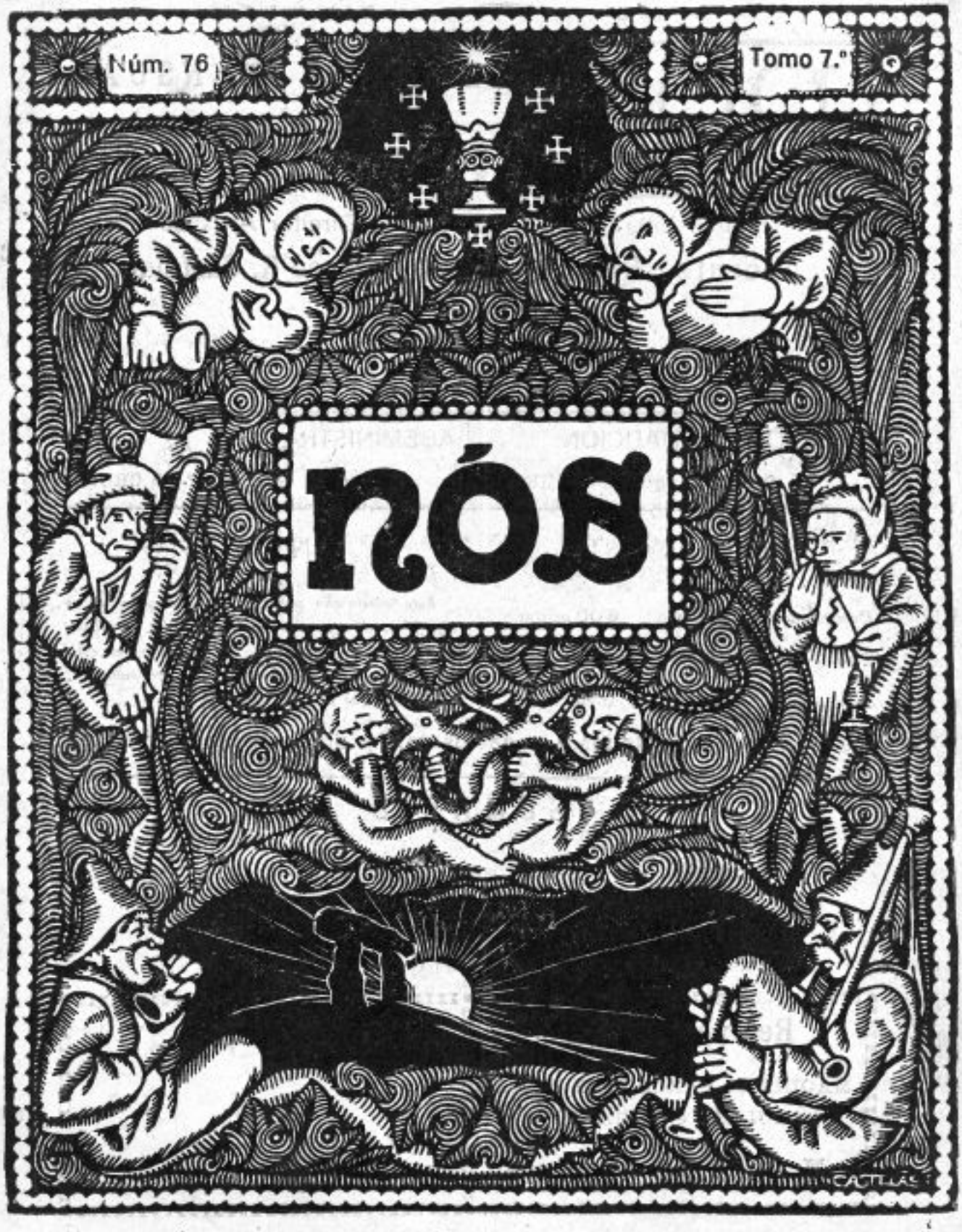
Núm. 76
Tomo 7.º
nós
CASTILLA

nós.

BOLETÍN MENSUAL da CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Adeministrador
ANXEL CASAL

DIREICIÓN E REDAUCIÓN:
Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
Real, 36 1.°—A CRUÑA

ABONAMENTO

Doce número, na Península	6'00 *pesetas.*
Fora da Península	8'00 »
Número solto	0'70 »

NOTA

Este boletín non pubricará mais orixinais qu'os que foran direitamente solicitados pol-a Direición. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redaución.

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

Cançón das lavandeiras (poesía), POR RICARDO CARBALLO.
Vidas non paralelas, POR RAMÓN OTERO PEDRAYO.
Arquivo Filolóxico e Etnográfico de Galiza.
Os homes, os feitos as verbas, POL-A REDAUCIÓN.

Reloxería ZENITH

MAQUINAS PARLANTES. DISCOS
AGULLAS e ACCESORIOS

M. CALVIÑO - Ourense

Vicente Risco

Abogado

Santo Domingo, 47-2.° Ourense

nós

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano XII ✶ Ourense 15 de Abril do 1930 ✶ Núm. 76

CANÇÓN DAS LAVANDEIRAS

Pousados nas cordas os paniños movían as áas.
Eran un sô pano que ô longo da corda voaba
como as ondas do mare son unha soa onda que avança.
A dúo co regato as lavandeiras cantaban;
ô bater a roupa na pedra pingas saloucaban
e a cançón das lavandeiras de auga se mollaba
i era coma auga fresca, e pura, e crara.
A mañá estaba chea toda de inxelezas de infanza;
ofercía o seu corpo ô home como unha muller namorada.
O lonxano estaba preto, o ceo coa man se acadaba.
—En cada corda unha pomba equilibrista avançaba—.

N-un lecer do trafego, as lavandeiras, caladas.
N-a i-auga do regato a súa cançón afogara.

Pra pescala, eu tendín esta lírica cana.

RICARDO CARBALLO

Do libro VIEIROS que será pubricado axiña pol-a EDITORIAL NÓS

VIDAS NON PARALELAS

(NOVELO)

I

Rubiron us homes negros a buscal-a caixa. O grave cantar dos cregos rachou o silenzo acugulado de saloucos, afondado pol-o cair mansiño da chuvia. Alonxábase o enterro. Apenas un trepar de xente sobr'as lousas da praza i-o longo desespero do obóe, e somentes quedaban a door, o silenzo e a chuvia.

Tres rapaces ibánse enfrentare c'a noite. A nova e descoñecida, xa en nada semellante ás longas e descansadas nas qu'o espaciado tocar da Berenguela trazaba calados circos vibradoiros. O loiro Rosende compracíase en contar as trinta e tres badeladas da yalba, trinta e tres latexos do paxaro do curazón, trinta e tres áas anxelicas batendo no aer bretemoso. Maxinaba o espertar das eirexas labregas purificando a luzada dabidosa i-ô Pico Sagro erguéndose lanzal pra quentar a sua friaxe de seixo penitente c'o primeiro pano sedán do Sol. Tiña or'o Paulos o espertar un lixado brancor de tiza no negro da pizarra nas noxentas crases de matemáticas. O Xacobo non se sentía istalado na mañán hastra qu'o reló non facía o ángulo das once e s'ordcaba o mundo valeiro e angustioso das primeiras horas. Agora os tres rapaces sentíanse perdidos n'unha gandra sin marcos, percorrida pol-o vento infindo e por crecedeiras sombras misteriosas, esculturadas na treboa, d'andar maino e temereso. Petaba nos vidros un torbón de vento e chuvia desfiada. A chuvia, o vento i-a noite sobr'a terra mol da coba. Pingotas de cera do velatorio nas táboas do piso, i-o tabardo montesío pendurado diant'o leito xiado e valeiro. Os tres irmaos xuntáronse n'unha longa aperta com'a pra s'afirmare contra o vento qu'os guindaba costa abaixo igoal qu'as follas secas. Entrou o tío fatelo negro, tempas afundidas, mans cruzadas sobr'o pariaugas, consellos, lembranzas, a dureza da vida i-un programa d'homildeza. Nas primeiras noites alguén andaba pol-a casa. Soilo non s'astrevía a franquear a porta d'un coarto. Unha man acariñaba as testas dos mozos. Eles non rebulían, mais deseguida viña un soniño confiado.

As primeiras mañás indo pr'a misa a San Fiz de Solorio os rapaces non s'astrevían a ollar pr'a naiciña enloitada. Na casa ainda figuraba a mesma. Na rua e na eirexa era tan pouquiña cousa qu'as mulleres do mercado botábanlle olladas de lástema i-os cirios puñanse mais amarelos pr'alomear a morte dos ollos vidrosos. Unha serán chegou o tío pra levar os rapaces d'apaseo. Seguiron por camiños fondos e mollados entr'as outras paredes dos vellos hortos dos coengos. O Rosende non sabía afastar os ollos d'un toxal frolecido e seguía con lediza o fuxir d'auga sobr'un leito d'area e de croyos locidores; quixera mollar alí os pés despois de camiñar tod'o día pol-as parroquias campesías coma os probes que demandan un recuncho quente nas palleiras. O Xacobe queimabaselle a gorxa c'as palabras que non quería falar ô tío:—«Quero deixar ista vella cibdá. Vivir n'aldea ou millor n'un porto. Barcos ronselando a badía, bandeiras de consulados, traballo, inquetude»

Mais ¿qu'entendería d'aquilo o señor enlevitado, consiliario da Cofradía das Anemas, sabedor de todol-os aforismos do Dereito Romano de Rosende? E calaban todos. Ben se decataba o tío como baixo aquil silenzo latexaban tres rebeldías difrentes. Na casa decíalle â irmá:—«Moito vas a ter que rillar c'os fillos, probiña. Millor che fora non ter ningún. Entrarías de señora de piso ou vivirías comigo com'unha freira». A nai agardaba que se fora o home grave pra bicar ôs fillos. As veces considerabaos c'un orgulo violento. ¡O mundo sería pouco pra eles! Vía o Rosende cavilando no claustro da Catedral c'a crus de Sant-Iago na sotana. Soñabao misando no altar do Apóstolo. Cecais —Deus lle perdoaría ista ambición de nai— Bispo d'unha pequena e piadosa cibdade— Tui, Mondoñedo—presidindo, ledo e sorridente, unha mañán do Abril, a procisión dos Ramos. Ela sería capás d'andar de xionllos os camiños dos santuarios e de recibir a esmola dos tendeiros das estradas pra conseguire algo qu'apenas s'astrevía a soñare: todal-as campás de Compostela voando a coro, todol-os gaiteiros da Galiza tocando na Praza do Hespital, o Guardia nobre lêndo o Breve, a birreta cardealicea roxa coma un corazón sobr'a frente do fillo que pasaba baixo a órbita do botafumeiro entre duas sebes de capas pluviales. A nai perdía o correr das doas do Rosario:—«I-esa fía de xente. Enchen a praza, rifan, viñeron de lonxe, algús con estrelas. Veñen a consultare c'o Xacobe, c'o millor médico de Sant-Iago. Sain os tolleitos curados, os nenos entrapallados, postementos, volvíanse pequenos nenos-dioses pol-o arte das mans do fillo. Falaban d'il as criadas na fonte, os señores nos pazos da Ruanova, os doutores mais sabidos das Facultades lonxanas. O Pauliños non tiña tanto espazo nas ambicións da viuda. Era pouco dado âs letras, ordinario, bastote. Facía na cociña todal-as lamberetadas, e os rapaces do Istituto chamabanlle o sapoconcho, pol-o seu corpo groso sobr'as pernas curtas e rexas de calcaterra. Raposeiro e disimulado era grande choutador de paredes. Il fora quen roubou os fermosos membrillos da horta dos frades de S. Francisco pol-o que seu pai tivoo castigado tres dias na boardilla. Dend'alí falaba c'o pobo xiróvago dos gatos e saía d'apaseio pol-os tellados verdecentes no inverno. Non buliría moito no mundo. Debullaba mal os estudos. A nai civilaba:—«Será bô pr'a coidar das terras. Casará c'unha fidalguiña d'isas de moitas fanegas de renda e pazo con alciprestes. Pai de moitos fillos bunitos e saos recibirá a bendición pascal na casa limpa com'unha estriga, c'a concencia seréa».

Volveron ós rapaces ôs estudos. O Rosende sentíu de novo a fríaxe dos grandes pateos de S. Martiño e recadou a buxola qu'o guiaba na néboa do latín escolástico. Rezaba diant'a estauta do seu santo, branca e lonxana, na entrada da Eirexa toda centileante d'ouros outonizos. Rezaba nos altares de S. Bieito e de Santa Escolástica i-ollando o sol noviño e o luar feituquiño que rubian entr'a grouma barroca dos retabros, soñaba c'o sol e a lua da parroquia aldeán qu'il rexentaría: a casa de baixos treitos avigados, o curro sempre mollado c'o pendello i-o carro baixo d'il; as meditaciós teolóxicas paseando pol-a eira, acarón dos disformes cabáceiros valeiros dend'a Desamortización; un paisaxe de chairas, de touzas asucadas pol-as quebradas onde se misturaban os vicios e virtús do pobo aldeán. Quixera ser como un monxe na eirexa secular, fuxir da etiqueta do pazo arcebispal e dos cabildeos dos coengos. Entr'os compañeiros tiña sona de raro i-hastra d'orgulloso. Non bebía co iles o branco viño da Ulla e eles non entendían ren das historias que Rosende contaba de cando S. Pedro de Mezonzo, nos ermos de Curtis, entr'os lumes da guerra e o custante agrumar das cabezas da hydra da paganía, compuña e cantaba, c'o ritmo d'un psalterio anxélico as secuencias da «Salve Regina». O Pauliños, no derradeiro ano do Instituto, non adiantaba un chisco na crasificación dos inseutos mais roubando na Tafona un gato pra disecar, recibiu un cantazo e chegou cabo da nai todo entrapallado e sanguento. O Xacobe na crase d'Anatomía seguía o primeiro. Todo enloitado consideraba atentamente o morto mol, incomprensibre, botado com'un náufrago na mesa do Anfiteatro. Mercaba libros de filosofía centífica e âs veces ollando as procisiós enfia-

das pol-as ruas e facendo meandros nas plazas, axordado pol-o cantar das torres, entristecido pol-a homildade das hortas de Belvís estralaba en súpetas decramacións contr'a cibdade-tumba, a ergueita pol-os séculos arredor d'un sepolcro e, c'unha angustia físeca queria fuxir c'as nubes, c'os barcos, pr'os portos do Atlántico, pro Novo Mundo sin tradicións, sin cobas, sin leendas nin beatas. Entr'il i-o Rosende franqueabase unha falla no terreo psicolóxico. Dend'a morte do pai sentíanse homes coma si no curto plazo d'unha lunación tiveran decorrido anos enteiros d'esprencia.

A casa non perdía o fedor de pechado, de roupas tinxidas de negro e d'ausenza sin remedio. Andábase por ela quedíñamente temendo espertar o sono do tabardo pendurado, das botas e do fusil de caza, dos mollos de cartas, das caixas de cigarros, nos retratos, gardados no caixón da mesa de despacho. Un día o Xacobe acendeu un d'aquiles grosos cigarros, mail-os xogos do fume azul traguían taes lembranzas que coidandose un sacrílego, apagouno e gardou o cigarro queimado na caixa, c'os máis. Xa non viñan donas enloitadas a comparare c'a nai loitos e traballos de viudeza. Petaban outras xentes á porta con repicar urxente e indefrente, Primeiro os recibos da cofradía pol-o enterro. Deseguida a botica, o médico, outros recibos que non ademitían demora. Valeirábase o caixón dos cartos. A nai gardaba us billetes vellos nas follas do libriño de misa. Un día houbo gran consello baixo a presidenza do tío c'outros señores, algús d'eles parentes apenas conecidos. Os fillos aduviñaban un troque no seu vivir. Era preciso camiñar pr'a aldea. O Rosende e o Xacobe ficarían en Sant-Iago, n'unha pousadiña dos Loureiros, encalcada, frente a unhas casas que tiñan un caris d'Hespidal, hastra o remate do curso. Despoixa, Deus disporía. Desfixose a casa. Privada dos mobles parecía pequeniña e xa non-a reconecían com'a sua. A nai, c'o Paulos i-a criada, con dous carros de cousas, fóronse en coche unha mañán pol-a carreteira enlamada cruzada por fatos de leiteiras. O Rosende e o Xacobo endreitaron o espiñazo e pecharon os puños, cada un ô seu estilo, pra loitar contr'a orfandade. I-hastra gostaron o acedo prazer de se sentir homes no mundo.

II

O Provisor paseaba nervosamente pol-a cámara. Era un home esguío, ainda novo, d'ollar esculcante e verba precisa. Afeito a tratar c'os abades d'aldea i-a desantrimbilicar os seus preitos e custiós, rexo defensor dos dreitos da Mitra no tribunal e nas relaciós co Estado a cuios representantes trataba de potenza a potenza, sentíase desacougado, cousa estrana n'il. Temía a indulxenza do Cardeal xa velliño e moi outro home do que fora nas esgrevias loitas d'outrotempo c'a Revolución, temía o grande amor do Rector do Seminario pol-os seus estudantes. O Provisor consideraba n-aquil pecado de rebeldía un sintoma terribre. Pouca cousa si se tratar de mozas, de viño ou xogo: pecados da carne. Consecoencias da forte fisioloxía da raza mantida con porco i-afeita á paganía do viño. Agora era pecado do espríto. Chegou a hora e a porta franqueouse: anunciaron o estudante Rosende Vilasantar e Sergude. O Previsor non-o coñecía: ficou un pouco ademirado do lostrigar dos ollos en contraste c'a tranquía testa toda coberta de rizos loiros. Comprendia escuramente estar diante d'un eisaltado. Mandouno sentar e faloulle poucas verbas. Era preciso someterse, faguer unha decraración púbrica diant'os mestres i-estudantes, pidir perdón i-outeñer a graza d'unha penitenza. Si non fora asi, deseguida o anatema, a espulsión do Seminario e da Sociedade cristián.

Escoitaba o rapaz moi tranquío. Sabia tod'aquilo de memoria. Pol-as flestras víase a fachada da Azabachería c'a estauta da Fé. Cando o ccengo parando de falar lle pedía resposta c'unha ollada o estudante atacando dreito: —«S'a Vosa Señoría» dixo «me pode demostrare con probas hestóricas a verdade do sepulcro de Sant-Iago, está iste probe rapás disposto a todo. Aunarei a pan i-auga, agradecerei as penitenzas que se me impoñan. Namentras, éu non podo renunzar a miña fé.»

—«Chámalle fé, desgrazado, a isa van ensoñación que lle soprou o tentador? N'hai

mais fé qu'a da Eirexa, a da infinda catolicidade que ô largo de tantos séculos adorou eiquí a beira nosa, o corpo do Apóstolo. Seu corpo verdadeiro qu'o miragre trouxo e o miragre descobriu, e o miragre garda na nosa Santa Basíleca. Renunzo a darlle probas: hainas d'abondo e vosté, bó estudante, non debe preguntarmas a min» un silenzo «¿Que pensa?»

—«Probas, ista miña fé, somentes pode ser destroída por probas verdadeiras. Non abonda a tradiceón nin o consenso, nin xiquer a vaga aprobación de Roma—»

—«Cale, cale» ruxiu o Provisor «Sinto en ise acento, que di Roma o acento infernal de Lutero.»

—«Non, miña señoría» dixo o rapaz incrinándose curtesmente, desmasiado curtesmente» Non vaia por ise camiño desacreditado. Lutero, un groso teutón amigo da cerveza e da esmorga teolóxica non me seduce ren. Xa lle cantaron os funerales os estudantes na taberna de Auerbach. ¿Lémbrase, siñor Provisor, d'a escea do Fausto?»

—«E logo» interrumpiu o coengo «si soilo se fía das probas cales son as que demostran a sua tésis estravagante? Como pode supoñer que tod'a humanidade adourara equivocadamente a relíquia do herexe Prisciliano?»

N'iste punto abríuse a porta mainamente i-entrou un crego velliño: o Reitor do Seminario. Quedou asombrado e triste, sin falar verba. Os outros nin se decataron da sua presenza.

—«Xa que non me pode ofrecer unha demostración» cramaba o estudante estendendo os brazos, c'unha eispresión estáteca «a loita fica redocida a unha fé contra outra fé. A da Eirexa contr'a miña. I-entre as duas, eu decraro afrontando as consecuenzas, que prefiro a miña a que me foi revelada no fondo da i-alma, a qu'algún día será acatada pol-a Galiza enteira—.»

O estudante levado pol-a emoción xa día un gran discurso. Falou da creenza céltiga aliada e santificada no cristianismo pol-o xenio de Prisciliano. Lembrando a traxedia de Tréveris acusaba os bispos galegos que servos de Roma non quixeron recoñecer a verdade qu'o pobo escuramente sentía. A Galiza panteista tiña seu Apostolo no mártir decapitado, sua consagración no primeiro sangue con qu'a Eirexa intolerante lixou o chán da Europa. O Provisor acenaba pra deteñer aquila fervenza de palabras. De súpeto o Rector do Seminario prantouse no meio da sala, fixo un saúdo ô Provisor i-axoenllado ôs pés do estudante Vilasantar falou:—«Meu fillo, ten piedade do teu probe mestre velliño. Ten piedá da Galiza, non'a lixes co isa acusación noxenta, ten piedá da tua nai, ten piedá da tua almiña inocente dos pecados do corpo agora poseso por un demo d'orgulo. Eu son un probe crego d'aldea que o santo Cardeal chamou pra dirixir o Enseño. Ogallá me non chamara! Mira, meu fillo, tod'o que falaches será esquencido c'unha boa confisión eiquí, ôs teus pés, os pés de tod'o mundo eu xuroche i-estou disposto a morrer por sosteñelo, qu'o mundo adora na Catedral o corpo do fillo do Zebedeu. Ven fillo, ven recibire a benzón do Cardeal. A pas virá a tua yalma». O Provisor asombrado foi erguer autoritario o crego humillado. O Rosende sentiu bágoas nos ollos e unha longa rachadela no curazón, mais o machadazo de Tréveris resonoulle na alma e unha romería aldeán rubindo a un coto celta primaveiral cantigoulle no esprito, e conteñéndose sin volver a vista atrás, saiu da sala. C'un cigarriño aceso baixando pol-o arco do Pazo sin ollar pr'a San Martiño cruzaba a Praza do Hespital, cando todal-as chamas do solpor bailaban no Obradoiro.

Chegado â pousada, cavilaba. Un apostolado. Pol-o pronto tiña un fato d'amigos. Pra non estar soilo, pra non cair na febreza do medo, foi a procuralos. Xuntábanse na casa d'un catedrático de Farmacia pouco había chegado a Compostela, gran químico, forte na orgánica, barbas foscas e novas, namorado da «Sozialdemocratie» e do Materialismo histórico. Había algús esquirtores, algús homes de formación materialista e dous ou tres rapaces noviños conqueridos pol-a elocoenza do Rosendo Vilasantar. Todos se xuntaron pol-a necesidade de dar, no propio Sant-Iago, a batalla contr'a Eirexa. Un repetía o lema do Voltaire: «Ecrasons l'infame». Outro tiña tratos cos obreiros pra orgaízar un núcleo socialista. Os mais non

pasaban de liberales, un pouco retrasados, da ezquerda, e puñan moito empeño en conseguire a secularización dos cemiterios. Isto facía rir o Rosende. Seu grupo, de dous ou tres rapaces, arelaban algo tan grande com'a rexurdir a doutrina de Priscilián pra facer o verdadeiro cisma d'Oucidente e volver ô mundo celta sua teoloxía, sua doutrina, e un poder d'esprito rayolante na historia. Dend'a morte do pai, iba pra tres anos, o Rosende non saira das Bribriotecas. Os mestres profetizan un grande teólogo. A nai, n'aldea, loitando con mil traballos, xa non coidaba soño valeiro aquila maxinación do Cardenalato. O pensamento do Rosende viría n'outra luzada: estudaba pra qu'a lonxana luzada priscilianista se fixera na Galiza, e na Celtia, un mediodía trunfante. Choutaba dos Concilios, dos Santos Pais, dos Bolandos ôs Románticos e a Renán pol-o que tiña de polifonía céltiga de roquedos e d'orixes, iste nome desprezado e segredamente envexado no Seminario. Teimaba con algús rapaces en iniciar un apostolado. A impresa era xigantesca. Nada menos que refacer a Historia. Todol-os días rezaba, cediño, dian-t'a tumba. Sentía a presenza espirtoal arrodeando c'unha luz de verdade a reliquia do mártir. E sin ofendere â Sant-Iago mandáballe unha oración ô seu sepolcro descoñecido. Os discípres eran dous: un rapaz de boa xente, o Bernaldo Portocelos, estudante de Dreito, e un fidalgo arousán que non dubidaba descendere do Mariño do miragre das cunchas, e que no Priscilianismo aduviñaba unha Doutrina de ledo panteísmo. O Rosendo estudaba os Gnosticos con apaixoado esforzo procurando refacere a teoloxía do Mártir de Treveris. Pol-o pronto tiña un camiño d'abondo pra chegar ô curazón da xente; as leendas do agro galego. N'elas latexaba pol-o menos a carne do priscilianismo, eran a relixión esterior pr'a xente. Mais adiante refaríase o pensamento do Mestre. A grande relixiosidade do Rosendo feríase dend'os primeiros días c'o enxoito materialismo dos socialistas e ceibe pensadores da reunión. O profesor de Química Orgánica tratouno de tolo, os outros non entendían rén d'aquil barullo teolóxico. O Bernaldo non aprobou o proieuto de xornal todo dirixido contr'a Eirexa e a tradición. Non se xuntaron mais. Os tres amigos resolveron, chegando o vrán, facer unha propaganda pol-a veiramar galega. Dinantes quixo o Rosende saudar â naiciña. Foi d'a pé, pol-os atallos, falando nas portas c'as vellas, escoitando vidas de santos e leendas de donas encantadas nos castros. Tod'a Galiza panteísta, gnosteca, misteriosa, figuraba recibir o seu apostol salvador na frolecente primaveira. Teimaba dicir o novo Evanxeo â nai. Ela comprenderia, o recibiría con ledíza. Chegando a vista da casa arrodeada d'eidos a bravo, un voar de negros corvos pasaba d'un enxoito piñeiral ôs calvos penedos d'un coto coroado pol-a ermidiña devota da bisbarra. A porta da casa non se quixo franquear ô herexe. Sabía todo a doce naiciña. Hastra se lle figurou ô Rosende ouvila saloucar, aló, dentro, na sala. O irmán Paulos, ollaba, azorrado, por'unha fiestra e fixolle siñal de que se fose. Voltou desfeito e triste o Rosende; fixo a metade do camiño no carro d'us arrieros do Ribeiro que falaban barbaridás dos cregos e das amas. Xa non poido aturar a gravidade de Compostela. As veces figurabáselle que todol-os bichos disformes das basas da Groria andaban co il, qu'era seu pastor, e qu'a xente s'afastaba d'eles con medo. Foi un istante: ergueu a testa e peiteou c'a man os loiros cabelos rebeldes. A mesma noite n'un coche de cabalos o Vilasantar, o Portocelos i-o Mariño saíron nas tebras molladas pr'a ría d'Arousa, ô pazo do Mariño. Alí, o quieto tremelocir das augas foi pr'o magoado esprito do Rosende un baño de orixes cósmicos, un esquecemento da paixón sofrida e por sofrir, unha garantía do trunfo». Pois «cavilaba deitado na loira praya» a Galiza com'a toda Céltiga sofre d'un afastamento de Deus. Reina un catolicismo román e semíteco non propio d'istas terras de miragre. Virá a nova luzada. Galiza redimida pol-o cristianismo, pol-o seu cristianismo. Entón, ista paisaxe, falará as verbas qu'hoxe non podemos comprender». O mariño, fidalgote rexo e franco mantería ô Rosende tod'a vida. Deixabase levar pol-a apaixoada verba do reformador, propúxolle viviren todos xuntos no pazo. Il era viudo; soilo tiña unha

filla, Anxelina, de simbólico nome, ollos coor de mar no dia do San Xohan, un andar levián, coma si fora sobr'as augas cecais lembranza dos orixes mitolóxicos de caste, unha paixón pol-o descoñecido qu'a levaba lonxe das rapazas do seu rango. Ela non estimaba ren o señorío de Vilagarcía nin os armadores da Pobla. O pai presentándolle ô Rosende decialle: —Ista será nosa profetisa». O Rosende, seguindo ô mestre que puña as donas nomes de froles e de pedras preciosas de escolleito simbolismo baptizou á Anxelina: Galaxia. Ela sería o albescente vieiro da redención. Mail-o ser dinámico do Apóstolo non ademitía folgos espaciados. Sabía qu'o seu irmán tratábao de tolo, qu'en Sant-Iago dispúñanse a perseguil-o. Do Xacobo afastábao dende noviño unha longa gandra d'opinión. Il, tiña confianza na xente da veiramar e da montanha, mais dinantes acordou dirixirse ôs sabios da Galiza. Arqueológos, historiadores, poetas, terían un ensoño pra criar a nova «Cidade de Deus» a nova Galiza dando ô mundo a fórmula salvadora. O Rosende, cavilaba dispoñer un corpo, unha eirexa d'escolleitos pra logo ir espallando a Doutrina n'unha ergueita propaganda pol-a penitenza i-a predicación. Unha comunidade pura en cada terra galega. Cultos mañanceiros e despoixa c'o tempo, pouquiño a pouco a nova liturxia da misa. Rosende tiña chea fé como en canto chegara a doutrina ô curazón do pobo o río da historia volvería ledamente ô seu val verdadeiro. Il, non arelaba ningunha dinidade, agás d'unha outa, subrime; o martirio. Seu sangue misturado c'o sangue da pura Galaxia, trazaría no chán un ronsel de froles. Si chegaban a trunfar soilo quería pr'a vellez o agarimo d'unha parroquia montesía. D'iste xeito o ensoño do seminarista identificábase c'o ensoño do herexe.

Saíran de viaxe, o Rosende pálido, ardente, visionario e metódico ô tempo, o Portocelos, curioso de novidás, priguizoso, afundido n'un paganismo non confesado, o Mariño, gran comedor de mariscos e caldeiretas á mariñeira que misturaba un pouco o priscilianismo c'unha relixión ond'o folión, a muiñeira, o banquete e a esmorga con mozas garridas na praya escura, foran algunhas das esenciales liturxias. Ô se despediren no pequeno peirao a doce Anxelina deulle ô Rosende un ramallo de xasmineiro. Seu pano acenaba, com'as áas d'un branco paxaro ferido dend'a solaina do pazo. O Rosendo deixaba nos libros de señorina—os poemas d'Ossián, algús románticos, Pondal —froliñas do xardín qu'il puxera ás escondidelas, entr'as páxinas.

Andiveron de riola e falaron con moitos eruditos. En Pontevedra un grande epigrafista de malo xenio por pouco lle fende a testa ô Vilasantar c'un anaco de canicelo suevo, cando o apóstolo lle fixo o sermón. Despoixa socegouse e aconselloulle que se deixara d'andrómenas, e s'adicara ô estudo dos camiños romanos, «necesario» dicíalle con certa sorna «pra coñecer o espallamento do priscilianismo». Nos baños de Mondariz achegouse a iles un creguiño sabeo e novo, curioso e inquedo, mais aixiña s'arredou d'iles por chegar a data das oposicións a unha canonxía. N'Ourense tiveron boa acollida por parte d'un paleógrafo notavel e pacenzudo, mais como tiña a manía do xudaísmo i-era fillo obedende da Eirexa prefiría o semita Sant-Iago ô ario Priscilián. Rubiron ô Santa Tecla, entón soilo sonado pol-a penitente romaxe. Foi o derradeiro día ledo do seu apostolado e o derradeiro sol aquil que se mollaba no salgado misterio do Atrántico. Pois o día seguinte, na Guarda, a Policía agarrou ô Bernaldo Portocelos, fillo de familia recramado pol-os pais e condenado de fixo a unha tempadiña en Santa Rita. O Rosende i-o fidalgo, tristeiros, pasaron a Portogal. Sin dúbida atoparían un clero menos romanizado e homes románticos, netos do Amadís. O papeliño azul d'un parte levou a nova da traxedia. Dicía craramente con certa crudelidade: a doce Anxelina afogarase nas augas da ría. Seu corpiño xurdiu n'unha rede pescantina comesto pol-os peixes. Desfeito pol-a door o fidalgo recompuxo deseguida a escea: a rapaza non poidera resistire ô remordimento do crime d'herexía d'ela, e de seu pai. En poucas horas branquearon os cabelos do fidalgo. Estivo calado tod'a unha mañán: cando falou foi pra maldizoar ô Rosendo. O probe mozo fuxiu pol-as campías verdes, indefren-

tes. Nin sentía a fame nin'o abandono. Fuxía e fuxía, car'o sul, car'a Ponte do Lima, recollía algunha esmola das ceifeiras e na noite ouveaba ás estrelas com'un lobo. Aduviñaba tamén a morte da nai. Por fin recollérono pol-os camiños, ninguén o recramaba, e foi pechado n'unha branca casa de tolos á beira d'un branco areal onde estoupaban, monótonas, as ondas do Océano. O Xacobe, seu irmao, véuno a visitare duas veces en tres anos. A terceira visita o Xacobe chegaba enloitado: a nai morrera. Entón, doorosamente, fíxose a luz da razón no esprito do Rosende. Dado de alta pol-os médicos, c'un viático pr'o camiño andivo, andivo, hastra albiscar entr'os cotos griseiros e as carballeiras outonizas as cumes frolecidas das torres de Sant-Iago. Axionllouse e non entrou na cibdade hastra a noite. Pasouna ô pé da porta Santa na fríaxe de chuvia e vento da Quintana com'un probe farrapo caído da Crús dos Pelegrinos. Cando abriron as portas rezou na coba do Apóstolo, regou de pranto as pedras, e pol-a media mañán, saiu pol-a Azabacheiría e sin ollar pr'os lados encamiñouse a San Francisco. Foi ben recibido. E cando os frades lle trouxeron o perdón do crime d'herexía, pidiu licenza dinantes de tomar o hábito d'ir rezar diant'a coba da nai n'aldea esquencida. Foi un frade homilde, exemprar. Pasaba longas tempadas en Herbón falando c'os misioneiros velliños que tecen esteras contando historias dos Santos Logares, pois a sua saúde decrebadiña precisaba de dozura d'aquil aire temperán, ulente a magnollos e loureiros. Seu irmán Xacobe ía pasar moitas seráns co Fr. Rosendo Vilasantar. Fuxindo de toda gala de cencia e saber somentes fixo algunhas misiós en parroquias campesías de moito froito pois asegún os superiores sabia chamar no curazón dos labregos. Morreu ainda mozo, c'a soila door de qu'a pouca saúde lle non consentira facer a pelerinaxe da Terra Santa pra bicar aquila orela da mar de Galiza onde asegún o Evanxeo de San Mateu (IV-18): «E pasando (Xesús) mais adiante, viu aoutros dous irmaos, Sant-Iago, o fillo do Zebedeo, e Xohan seu irman, na barca con Zebedeo, o pai d'eles, qu'estaban adrezando as redes, e chamounos: I-eles, deseguida, deixando a barca e o pai, seguiron a Il».

RAMÓN OTERO PEDRAYO

Arquivo Filolóxico e Etnográfico de Galiza

RESPOSTAS A UN CUESTIONARIO

FOLK-LORE DA ALDEIA DE CANEDA, CONCELLO DE MONFORTE DE LEMOS

(proseguimento)

CONTO DO DEABLO (sic).—Unha vez era un rapaz e iba salir ôn fiandón de noite, y-a mai díxolle que non salise, que de noite andaban cousas malas pol-os camiños, que lle había de salir o deablo c'unhos dentes regañados e muy grandes. O rapaz non fixo caso e saléu, mais cando iba no camiño encontrou un home que lle preguntou pr'and'iba, y-el díxolle qu'iba ôn fiandón; entón díxolle: Agarda por mín que vamos xuntos tamén eu vou pr'aló, qu'os dous xuntos non temos medo.

Esperouno, e despois indo polo camiño contoulle tod'o que lle dixo a mai, y-o chegar ás palabras dentes muy grandes, sálelle o home: «Y-él son istessss...?» O home desapareceu, y-o rapaz cavilando de si seguiría o camiño ou volverse pra casa, seguíu camiño y-alá mais adiante viu unha muller que andaba collendo berzas n-un horto, y-ô chegar elí dícell'a muller:—Pr'ande vas?—

Vou a tal sitio ô fiandón.—Agarda, replecou a muller, que ando collendo estas berzas pra levar mañá a vender, y-ademais son unha muller e teño medo, y-entr'os dous nono teño. Así foi, despois indo xuntos polo camiño o rapaz contoulle tod'o que lle dixera a mai y-o que lle pasara antes no camiño, que vira un home cos dentes muy grandes e regañados, y-ô punto sálelle ela:—«Y-él son istessss...?» O rapaz quedou vasqueado co medo, y-encanto volveu en sí pensou si seguir o camiño ou volverse pra casa, e despois por fin volveuse pr'anda mai e contoulle tod'o que lle pasara, y-ela dixolle:—Y-eu non cho dixen? Y-o rapaz nunca volver salir de noite.

COSTUMES DA XENTE.—As comidas son: o almorzo, o xentar, a merenda y-a cena.

As horas da comida non son fixas; os labregos comen â hora que poden; pouco mais ou menos, o almorzo é âs nove da mañá, o xentar entre as doce y-as duas; a merenda âs cinco, y-a cena entr'as oito y-as nove da noite. Nesta aldeya, como nas veciñas cómese pan centeo, patacas, carne, fabas, fréxoles, millo, etc.

Nos días de festa cómese cabrito asado, garabanzos, arroz, etc. e toda crase de dulces.

Os traxes que leva a xente a deario son case todos de pana y-outras telas que son propeas pr'andar envoltas na terra; pero nas festas lúcense traxes como se poden ver por Orense, Coruña, etc. En cambeo noutro tempo usab'a xente pantalós de picote, camisas de lenzo caseño, chaquetas d'estopa, etc., esto nos homes, y-as mulleres sayas de picote, mantelas, rofaixos, dengues, etc.

As casas son de pedra. Os pisos son de madeira, táboas e vigas de castiñeiro; os tellados son case todos de tella e lousa y-algús de palla.

Anexos das casas son: a palleira, as bodegas, cortes, etc. As palleiras son de parede hast'a altura de dous metros, d'ell arriba son de *grades* ou sea paus que desd'a parede van dereitos ô *treito* ou tellado e sirven pra facilitar a ventilación. As bodegas son covas metidas na terra c'unha ou duas portas. As cortes son pequenas casarellas, pero a mayor parte están dentro das casas.

FESTAS DO ANO.—No día do Ano Novo hay a costumbre de celebrar unha media festucha. No Entroido acostúmbrase a comer muitos chourizos e lambonadas, celebrar festas, ruas e romerías; a xente disfrázase, véstese con trapos, hasta con palla.

O día de San Xuan acostúmbrase a noite anterior, andar os rapaces polas carreiras e coller das casas carros, arados e portas, etc., e levalos a lugares donde se poidan ver, como o campanario da igresia, o atrio, etc.

O día do Natal acostúmbrase a celebrar gran festa e estar de noite de vela, ir â misa do galo, etc.

O día do Santo Patrón, n-iste pobo celébrase gardándolle día santo, y-a noite anterior hai a costumbre de facer unha gran fogueira no centro do pobo hasta o día. (1)

XOGOS DOS NENOS E DOS MAIORES.—Os xogos dos nenos son: a *billarda*, que consiste en dous paus, un mayor d'unhos 80 centímetros de largo y-outro menor d'unhos 15, iste ponse na terra, e co outro dáselle un golpe qu'o fai saltar, e unha vez no aire pégaselle outro que fai marchar a billarda a certa distancia; vai un pequeno, coll'a billarda e tíraa facendo a punteria ao palán que está tendido no suelo, si lle dá ten il a mán e volve poñer a billarda na terra e fai o que fixo o outro; pero si non lle dá, entonces o que ten a mán donde caíu a billarda vai e pégalle un golpe, dous ou tres, mais non, e si pode tírala ben lexos co palán, tíraa; despois mídense os paus qu'hai desde donde está hasta o lugar donde

(1) Esta reminiscenza das fogueiras rituás atópase mol hasta en Galiza. Ollese as fogueiras de San Johan en tantos lados, a fogueira do San Sebastián, no Castro de Caldelas (Vicente Risco, *O Castro de Caldelas*, en *Arquivos do Seminario de Estudos Galegos*, vol. I), a fogueira que se fagaia n-unha das motas ou mámoas do Monte Albañ, en Sabariz (Ralriz de Veiga), os ritos do folión, estudados por Murgia en *Galicia* (colección *España y sus Monumentos*, Barcelona, 1888) e no vol. I da *Historia de Galicia*, etc. En col de culto, ritos e supersticións relacionadas co lume, compre ver tamén: Jesús Rodríguez López, *Supersticiones de Galicia*, p. 118-121, e Carré Aldao no volume da *Provincia de La Coruña* do *Geografía del Reino de Galicia*, da Editorial Martín, de Barcelona. Relaciónase isto todo con antigos ritos célticos, que mencionan antre outros moitos. S. Reinach en *Orpheus*. V. R.

foi tirada, si hai vintecatro paus, ganou, sinón volve facer o mesmo desd'un principio, pero contando os paus que ten d'atrás.

Os xogos dos maiores son: a baraxa.

RÉXIME DA PROPIEDÁ.—É hereditario de pais a fillos. Dos fillos casados, o mais vello é o que queda cos pais, os outros despois que se casan teñen que buscar medio de vivir hasta que morren os pais, que se fan as partixas e cada un leva o que lle toca exceuto o casado na casa que ese ademais do que lle toca levanta unha grácea qu'os pais lle deixan pola asesténcea.

D'ista aldeya pouca xente marcha ás Amérecas pois gracias a Dios todos teñen mediana fortuna e teñen que comer se queren traballar. O diñeiro qu'os fillos qu'están na Améreca mandan ós pais, estes teñen obligación de volverllo cando llo pidan.

RELIXIÓN.—Nesta aldeya os santos a que a xente lle ten mais devoción é o San Antonio, San Roque, San Pelayo, etc.

O San Antonio é abogado de todos os males e invócase en todas as calamidades. Ó San Roque téñenlle moita devoción porque fai muitos anos houbo por estes pobos unha gran enfermedá polos rapaces, morrían moitos; esta enfermedá eran as vexigas. Xuntáronse sete parroquias y-antre elas Monforte de Lemos, donde está un documento que fixeron, facendo voto e promesa de terlle misa cantada todolos anos o deceseis de Agosto e non comer carne nese día; a enfermedá desapareceu de repente y-o documento inda se observa hoxe.

Pra alcanzar os favores dos Santos rézanse moitas oracións, ó San Antonio sobre todo o responso de San Antonio.

CONTOS DE DIOS.—Conta algunha xente que Dios cando fixo a muller ou millor dito cando a iba facer, tiña unha costrela do home (Adán), veu un can e comeullа. Entón botou Dios a correr trás do can, atrachoulle unha fouce e cortoulle o rabo, e despois fixo a muller d'il; e por eso é moi frecuente oir decir qu'as mulleres son feitas do rabo d'un can.

Cóntase de Jesucristo que cando andaba por o mundo, encontrou un ferrador de mulos, que se tiña pol-o millor da comarca; pasou Jesucristo e díxolle: —Buenos días, maestro. O ferrador contestou: —Maestro de los maestros. Jesucristo pra facerlle ver que non era maestro dos maestros, colleu e cortoulle a pata ôn mulo, levouna ô cepo, ferrouna e volveulla pegar. O ferrador que veu esto, foi e cortoulle il outra e ferrouna, pero nona pudo pegar.

De San Pedro cont'a xente que unha vez andando con Jesucristo encontraron un inxamio d'abellas. Jesucristo díxolle qu'o collera debaixo d'un brazo; San Pedro fixo todo, mais cando iba andando, mordeuno unha, apretou a brazo e matou as outras todas. Jesucristo qu'o reprendeu dicíndolle: —Tu te quejabas porque yo por diez habitantes destruía una ciudá, y tu por una abeja, que te mordió, mataste las otras todas.

BIBRIOGRAFIA DE FILOLOGIA, ETNOGRAFIA E FOLKLORE

Os cantos do Natal e o sentimento religioso popular, por Afonso Duarte, en *Presença*, n.º 23, Coimbra, Dezembro 1929.

Folk-lore e *Os cantos do Natal e o Teatro religioso em Portugal*, do mesmo autor en *Seara Nova*.

Volkskundegeographie der Netze des Kurischen und Frischen Haffes, por W. Mitzka; *Fliegen-und Mottenfeste*, por E. Maas e H. Kügler, en *Zeitschrift für Volkskunde*, Neue Folge, Band I. N.º 2, Berlín e Leipzig.

I cognomini indigeni del Friuli; I fuochi dell'Epifania, por Giusseppe Biasutti, en *Ce fastur*, de Udine, Dezembre 1929.

Ein Märchen aus dem Kt. Tessin; Volkstümliches aus der Talschaft Samnaun, por S. Leouhard Loetscher, en *Schweizer Volkskunde*, Basileia, ano 19, núms. 10 e 12.

NÓS tén no prelo o libro por Castelao

Cincoenta homes por dez reás

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

LIBROS

INDICE DE UTOPIAS GALLEGAS, por Correa Calderón, Biblioteca de Estudios Gallegos, Madrid, C. I. A. P. 1929.

Eiste o quinto volume da «Biblioteca de Estudios Gallegos» que dirige o noso colaborador Alvaro de las Casas, e de cuios restantes volumes pubricados, témonos ocupado eiqui.

Correa-Calderón danos n-iste volume, un índice, mais que de nada das suas inquedanzas de galego do noso tempo, co pensamento posto de cote na Terra, e disconforme con moitas cousas qu'outros pensan en col d'ela.

O méreto principal do libro—d'unha variedade moi grande de materia e de puntos de vista—está, ao noso ver, en recoller unha chea d'aspeutos da vida galega e do seu porvir, e enxergar cada un d'iles coma un probrema: a peisage, a historia, a políteca, a economía, a agricultura, o turismo, a gran cibdade, a cultura galega, o romantismo, o enseño, etc., etc., todo elo ven presentado por Correa Calderón, non ao geito d'erudito nen de técnico, senón ao geito d'ensaísta, com'unha dualidade trágica. Tradizón ou progreso? Racialismo ou universalismo? Ruralismo ou urbanismo? Estética ou economia? Romantismo ou clasicismo?... E así pra diante. Resolve Correa Calderón estas antíteses? Moitas veces, sí. Semella incrinado de feito ao progreso, ao industrialismo, ao urbanismo, ao universalismo; mais a maor parte das veces, outra lle queda dentro, e resólvese con fonda saudade d'aquelo que quer sacrificar. Despois de todo, sen esta tensión, sen iste dinamismo, qu'iba ser de Galiza? Que tarefa iban ter diante as novas geraciós galegas?

As soluciós, coma o tídoo do libro ven indicar, son moitas veces utópicas e recuadas demais no futuro; outras veces son d'imediato preticismo. O que non sempre son justos son os juizos en col da obra feita. Mais isto tamén é bó, no senso dinámico, que é despois de todo o que mais nos intresa. E temos por riba de todo que loubar sen reserva a fonda preocupazón pol-os probremas de Galiza que revela o libro e o saludábele esforzo pra decatarse de todos iles e de cada un e pra os prantexar con crareza.

CARTILLAS DE ARQUITECTURA ESPAÑOLA.—I. Arquitectura Prehistórica, por J. de M. Carriazo. 16 páxs. e 24 láms.—II. Arquitectura Romana, por A. García Bellido. 25 páxs. e 30 láms.—III. Arquitectura Cristiana primitiva, Visigoda y Asturiana, por E. Camps Cazorla. 20 páxs. e 28 lams.—IV. Arquitectura Califal y Mozárabe, por E. Camps Cazorla. 32 páxs. e 30 láms.—Madrid, 1929.

Baixo a direición do notable arquiteito D. Pablo Gutiérrez Moreno comenzou a funcionar en Madrid unha entidade que co nome de «Misiones de Arquitectura» ten o laudable propósito de vulgarizal-os problemas da Arquiteitura y-a Arqueología española. O primeiro dos meios de leval-o a praitica foi a pubricación de unha serie de Cartillas das que xa se puxeron á venda os catro primeiros tomos cuios tídoos e autores deixamos siñalados máis enriba.

N-elas espóñense con un lenguaxe claro e conciso as caraiterísticas da Arquiteitura española dende as primitivas construcciós dolménicas ata as enxebremente peninsuares dos tempos medioevaes. Singularmente no estudio dos difrentes estilos que enchen a Edade Meia esbózase a teoría de un arte típicamente español cuias duas manifestaciós principaes, a asturiana y-a mozárabe,

foron «afogadas en xermen pol-as influencias alleas do século XI.»

Estas Cartillas veñen a cubrir unha necesidade hai tempo sentida, contribuindo ó espallamento de conecementos ata de agora reservados a especialistas e cuia vulgarización é convenente pra millor contribuir a conservazón y-o respeto que mereceu as obras de arte.

Felicitamos ôs xóvenes autores que así saben simultanear a laboura investigadora co a non menos importante de poñer ao alcance da xente non iniciada as outas verdades científicas, e confiamos en que non se farán agardal-as outras cartillas que faltan pra completal-a serie proiectada.

X. R. F.

REVISTAS

A FOUCE, Bos Aires, II xeira.

A Sociedade galega «Pondal», que en Bos Aires sostén valentemente a bandeira do galeguismo integral, na sua forma mais nídia e mais aguda, comenza a sacar novamente *A Fouce*, que coma lembrarán os nosos leitores, pubricouse já hai tres anos, coma órgao da I. N. G.

Volve agora *A Fouce* con mais alentos e c'unha íntema seguranza no trunfo do ideal. N-ela atopamos ben atinadas ouservaciós, rexa doutriña, argumentazón cinguida.

Colaboran: A. Zapata García, Dominguez, Vicente Barros, M. Oliveira, Liño Perez, M. da Presa e Bieito Carballo.

Encabeza e preside a imaxe d'Eduardo Pondal.

Ocúpase do labor do Seminario d'Estudos Galegos, das *Pelerinaxes* d'Otero Pedrayo, e da geira dos notabilísemos gaiteiros de Soutelo de Montes, que tan brilantes trunfos obtiveron na América.

NÓS saúda cordialmente *A Fouce*, e aplausa sen reserva a sua orientazón.

AN OALED, Carhaix (Bretagne)
4.º trimestre 1929.

SUMARIO: *Le Gorsedd du Huelgoat.—Poémes recités an Gorsedd digor*, de Kaledvoulc'h, Talhouarn, Abalor, Telen Aour, Ab Grall, Gwiomarc'h, Eostik Kerne.—*Le Tournoi de Luttes interceltiques et le Gorsedd de Cornwall britannique.—Le Congrés des Bleun Brug á Douarnenez.—Le Congrés de l'Union Regionaliste Bretonne á Hennebont.—Echos et Nouvelles.—Le Salut d'un Gallo*, par C. Bouix.—*Un Recteur «vonné»*, par Ives Berthou.—*L'Industrie de la Pêche*, par Y. Fournis.—*Historie de la Bougerie bretonne*, par Mossel.—*Bibliographie*, par F. J.

1.º trimestre 1930.

SOMMAIRE: *Hent ar gwir Varz*, gant L. Herrieu.—*Deviz laret en Huelgoat*, gant Gwenfredi.—*Gouel Gorsedd Breiz*, gant Kaou Tosser.—*Gouel an Trodrouc'h*, gant Ab Sulio.—*Une amourette de héros*, premier acte, Dr. H. Dubois.—*L'abbé Joachim Guillôme*, Abbá P. Le Goff.—*Histoire de la Boulangerie bretonne*, A. Morel.—*L'Industrie de la Pêche en Bretagne*, Y. M. Fournis.—*La Nation et la Race*, Jean Le Fustec.—*Les Vedettes de chez nous*, Lagadec.—*Chapelles bretonnes*, Madeleine Desroseaux.—*Echos et Nouvèlles.—Questions et Recherches.—Bibliographie*, F. S.—*Le Maitre du jour du Jugement*, Leo Perutz.—*Theophile Guyomarc'h.—A propos de Ledau.—Disques Bretons.—Les Grands Sanctuaires de Bretagne.*

BOLETÍN DE LA SOCIEDAD CASTELLONENSE DE CULTURA,
1930, cuad. I.

SUMARIO: *La creu dels lleonets de la catedral de Tortosa*, J. Gudiol.—*La cerámica alcorienne del Desierto de las Palmas*, P. Ramón de María.—*El comercio catalán en Sicília bajo la dominación aragonesa*, Rosario Flaccomio.—*La obligación* (dro. foral valenciano), Honorio García.—*Fret* (poesía), B. Artole i Tomás.—El «*Libre de Previlegis*

de Calí», Joan Puig.—*Colección de Cartas-pueblas*, Vicente Segarra.—*Exposición morellana de arte*, Manuel Milian Boix.—*Notas bibliográficas*, etc.

REVISTA DE CATALUNYA, Juliol, 1929.

SUMARI: Leandre Cervera, *Panait Istrati*. —A. Rovira i Virgili, *Siluetes de Catalans*.—F. Valls i Taberner, *Notes sobre el duel judicial a Catalunya*.—Xavier de Salas, *Damiá Formet i el monestir de Poblet*. —*Notules*.—*Cròniques Catalanes: L'Art* per Joan Sacs.—*Periódics i Revistes*.

Agost, 1929.

SUMARI: A. Rovira i Virgili, *El oficis de les mans*.—F. Valls i Taberner, *La llegenda de Guifré el Pilós*.—Ricard A. Latcham, *Montserrat*.—Emili Ludwig, *La fugida del Kaiser*.—A. Duran i Sampere, *Els brocaters de Barcelona*.—*Notules*.—*Cròniques Catalanes: La historie i l'Erudició*, per Ferran Soldevila.—*Les lletres*, per Domenec Guansé.—*El Teatre*, per Prudenci Bertrana.—*L'Art*, per Joan Sacs.—*Periódics i Revistes*.

A NOSA TERRA, Xaneiro, 1930.

SUMARIO: *Ao decorrel-os días*.—*Enxebrismo ô rivés*, Ramón Otero Pedrayo.—*Bon Ani-novo, irmaus!* Vicente Risco.—*Otero Pedrayo na Academia*.—*A Estadea vingadora*, Manoel Gulín.—*Faíscas*, Victor Casas.—*A restaurazón d'Oseira*.—*A prensa de Galicia e os libros galegos*—*Follas novas*.—*Lecturas*.—*O certame de Montevideo*. —*Unha vila exemprar*.

Febreiro 1930.

SUMARIO: *Ao decorrel-os días*.—*O celta sin nome*, R. Otero Pedrayo.—*O movemento da mocedade na India*, S. N.—*A parroquia ideal*, Froitoso Touza Sergude.—*Nunca se debe perder a esperanza*, Corona González. —*Do momento*, Victor Casas.—*Politeca*, Vicente Risco.—*Crudelidade*, Manuel Gulín.—*Lecturas*.—*Manuel Antonio*.—*Diante a cova de Pascual Veiga*, Manuel Leiras Pulpeiro.—*Latricadas*, T. de A.

BOLETIN DE LA REAL ACADEMIA GALLEGA, Dbre. 1929.

SUMARIO: *Iglesias antiguas de Galicia: San Juan del Cachón*, Angel del Castillo.—*Los tesoros de la torre y fortaleza de Ansedn*, M. Vázquez Seijas.—*Don Francisco María de la Iglesia (Apuntes para su biografía)*, Fr. Gumersindo Placer López.—Letras de Luto: *Don Antonio Losada Diéguez*. *M. Emmanuel Contamine de Latour*. —*Sección oficial*.—*Noticias*.

GALICIA CLINICA, Febrero, 1930-Cruña.

SUMARIO: *La Real Academia de Medicina Coruñesa*, Dr. Gutiérrez Moyano.—*La Medicina de los deportes*, Prof. Dr. Royo Vilanova.—*Los transtornos nerviosos en las anemias*, Dr. Pérez Hervada.—*A la hipertonía del simpático, su tratamiento*, Dr. J. de Iruegas.—*Las curvas de glucemia provocada en las neuritis y polineuritis*, Dres. Jaso y Outeiriño.—*Otorreas y sus peligros*, Dr. Planas de Castro.—*La eritrosedimentación según Westergren: un dispositivo sencillo para su aplicación por el médico práctico*, Dr. F. Beato.—*Dermatología*, Dr. Sicilia.—*Hebros escogidos*.—*Notas sueltas*.

BROTÉRIA, Fevereiro 1930, Lisboa.

SUMARIO: *Espanha e América em Sevilha*, Domingos Mauricio.—*A Menoridade de D. Sancho II*, Luis G. de Azevedo.—*O labor scientifico da Academia das Sciências de Lisboa* (1779-1929), J. S. Tavares.—*A aviação de relance*, M. de Montefreixo.—*Alguns deveres do clero*, F. Jombart.—*Notas e factos*, Serafim Leite.—*Revista de Revistas*.—*Subsidios para o Vocabulário Português*, João Serafim Gomes.—*Notas bibliograficas*.—*Obras referidas*.—*Efemérides*.

O INSTITUTO, Coimbra, 4.ª Serie
vol. 7.º Num. 4.

SUMARIO: *A defensa das glorias nacionais no extrangeiro,* Antonio Barbosa.—*Terra de Santa Maria, Civitas Sanctæ Mariæ,* Aguiar Cardoso.—*Impressions de Genève.—L'Arbitrage en Peril devant la Societé des Nations,* Charles Dupuis.—*Valor lógico a floculação na anafiloxia,* Manuel Joaquim Costa.—*Em volta do processo das Tavoras,* Luiz T. de Sampaio.—*O 4.º Congresso Internacional de Arqueologia,* Vergilio Correia.—*Libros recebidos.*

Num. 5.

SUMARIO: *Ensaio sôbre o confisco de bens na guerra,* José d'Almada.—*Esbóço étiopatogénico de algumas doenças,* Manuel Joaquim da Costa.—*The origiu of Konkani lauguage,* Santona Rodrigues.—*Subsidios para a Historia da musica em Portugal,* Sousa Viterbo.—*A guerra de Sucessão no distrito de Braganca,* Cándida Florinda Ferreira.—*A Heraldica e a Genealogia,* Armando de Matos.—*Parisii Cataldi Siculi.—Proverbia,* Guido Battelli.—*El Niño Jesús de Cebú y la Primera Cofradia Religiosa de Filipinas,* Alfredo Gummá y Martí.—*Boletim do Instituto.—Revistas o publicacões periódicas.*

EUSKO-IKASKUNTZA'REN DEIA
tercer trimestre 1929, San Sebastián.

BOLETIN de la Sociedad de Estudios Vascos, en compaña d'un prospeuto das pubricazós da Sociedade.

BULETIN DU MUSÉE BASQUE
Bayonne, 1929.

SOMMAIRE: Ph. Veyrin, *Wentuvorth-Webster.*—D. Espain, *Deo usages mortuaires en Soule.—Les chateax historiques du Pays Basque Français.—Notices pour un Catalogue.*—A. Constantin, *Du Théâtre des Champs-Elysées au Pueblo Español de Barcelone.*—H. Lauwick, *La Fête de Paris.—Blue fête basque à Paris.—Le Liove d'Or.*

REVISTA DE CATALUNYA,
Sepbre, 1929.

SUMARI: A. Rovira i Virgili, *Democracie i Corporativisme.* — F. Valls-Taberner, *Notes sobre el «Consolat de Mar».*—Ferran Soldevila, *Unes sessions de la Cambra dels Lords en 1714.*—Ambrosi Carriou, *L'escriptor i el poble.—En la mort de Pere Vidal.—Nótules.—Croniques Catalanes: La historia i l'Erudició,* per Ferran Soldevila. *Les Lletres,* per Doménec Guansé.—*L'Art,* per Joan Sacs.—*Periódies i Revistes.*

Imp. NÓS, Linares Rivas, 50. A CRUÑA

F. ROMAN E SACO

DROGUERIA e FARMACIA

Pereira, 19 — OURENSE — Teléfono 28

NÓS pubricazóns galegas e imprenta

Linares Rivas, 50 A Cruña

Están â venda

NOVELAS

Estebo, por Xosé Lesta Meis	3'50 ptas.
Os Señores da Terra, por R. Otero Pedrayo . . .	2'50 «
A Maorazga, por » » » . . .	2'00 «
O Estudante, por » » » . . .	2'50 «
O Porco de Pé, por Vicente Risco	3'00 «
Vaesilveiro, por Gonzalo López Abente	2'50 «

TEATRO

A Tola de Sobrán, por F. Porto Rey	0'80 «
Tríptico Teatral, por A. Villar Ponte	3'00 «
Maria Rosa, por Gonzalo López Abente	1'20 «
O Bufón d'el Rei, por Vicente Risco	0'80 «
A Morte de Lord Staûler, por A. de las Casas . .	1'20 «
A Lagarada, por R. Otero Pedrayo	0'80 »
O Mariscal (Lênda Traxica en verso) por R. Cabanillas e A. Villar Ponte	1'00 «

POESÍAS

De Catro a Catro, por Manuel Antonio †	1'50 «
Cantigas e Verbas ao Ar, por Xulio Sigüenza . .	2'00 «
O Galo, por L. Amado Carballo †	3'00 «
Nemancos, por G. López Abente	2'50 «
Orballo de Media Noite, por R. Blanco Torres . .	2'00 «
A Volta do Bergantiñán, por X. San Luís	0'50 «
Proel, por L. Amado Carballo †	3'00 »
1.° Tomo das obras completas de M. Leiras Pulpeiro †	3'00 «

VARIA

Segundo Libro de Cousas, por Castelao	3'00 «
Grabados en Linoleum, por Xaime Prada	2'50 «
Conto de Guerra, por Camilo Diaz	2'00 «
Margarida a da Sorrisa d'Aurora, por E. Correa Calderón	0'50 «
Historia Sintética de Galicia, por R. Villar Ponte .	5'00 «
De Min Pra Vós, Contos por R. Carballal	1'00 «
Como Falan os Brañegos, por A. Noriega Varela . .	2'00 «
Arquivos II do Seminario de Estudos Galegos . . .	3'00 «

VAN APARECER

Cincoenta homes por dez reás, de Castelao . . . . . .
Contos de Ken Keirades . . . . . .
Arredor de sí (novela), por R. Otero Pedrayo, e outros . . . .

P A R D O

ÓPTICO CENTÍFICO

Preguntoiro, 32 — SANTIAGO

San Andrés 50 — A CRUÑA,

CASA EISCRUSIVAMENTE ADICADA A ÓPTICA CENTÍFICA

FOTOGRABADO

Si quer qu-os seus fotograbados sexan o mais perfeito posibres, convenlle envialos aos

Talleres de fotograbado ESPASA-CALPE S. A.

Ríos Rosas, 24-Apartado, 547 MADRID

Droguería e Farmacia

LUIS FÁBREGA

Progreso, esquina a. Luís. Espada

OURENSE

MERQUE VOSTEDE

Plumeiros **RAFIUM**

De mais dura qu'os de pruma e limpan millor. Véndese en todol-os estabrecimentos do ramo

Andrés Perille - OURENSE

BODEGAS GALLEGAS, PEARES E OURENSE

Viños finos de mesa: Tinto TRES RIOS. Blanco BRILLANTE

LOS GALLEGOS blanco e tinto

Macía e Valeiras, Apartado 18 - Ourense

Sanatorio Quirúrgico de San Lorenzo

SANTIAGO DE GALICIA

DE LOS PROFESORES

D. Fernando Alsina y **D. Antonio M. de la Riva**

CIRUJANO — **GINECÓLOGO**

Establecimento dotado de todol-os elementos que exixen a terapéutica e a hixiene modernas, situado nas aforas da poboazón, moí cerca do paseo da Ferradura

Teléfono número 195

Pra detalles, calquera dos Direitores ou o Médico interno

A hixiene nos nenos

é a garantía da sua saúde física e moral o día de mañá.

No diario aseo dos nenos emplee o **"Jabón Sales de la Toja"**, único que ás suas altas calidades meiciñás xunta toda a finura e prefume d'un xabón de tocador.

Contribuie ô perfeito desenrolo das criaturas e evita o perigo da escrófula e o raquitismo.

1pta PASTILLA

JABÓN LA TOJA

ÚNICO EN EL MUNDO

O Xabrón da Toxa é o mellor. Honra á Galicia no mundo enteiro

AGUAS DE

MONDARIZ

FUENTES DE GÁNDARA Y TRONCOSO

Propiedad de los Sres. Hijos de Peinador

Véndese en todal-as
Boticas, Droguerías,
Hotels,
Depósitos d'augas
minerás,
Restaurans é
vagós-camas de
todol-os trés.

Estas augas, de sona universal son o remedio enxebre e eficacísimo cand'un quer combater o Artritismo, a Diabetis, Desnutrizón, Obesidades diversas, doenzas do Aparello dixestivo, Anemia e Neurastenia

Riquisma auga de mesa

gaseada naturalmente

Mondariz-Balneario, áchase á 35 Km. de Vigo